

**DECIZIA Nr.485
din 23 iunie 2015**

**referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.13 alin.(2)
teza a doua, art.84 alin.(2) și art.486 alin.(3) din Codul de procedură civilă**

Augustin Zegrean	- președinte
Valer Dorneanu	- judecător
Petre Lăzăroiu	- judecător
Mircea Ștefan Minea	- judecător
Daniel Marius Morar	- judecător
Mona-Maria Pivniceru	- judecător
Puskás Valentin Zoltán	- judecător
Simona-Maya Teodoroiu	- judecător
Tudorel Toader	- judecător
Andreea Costin	- magistrat-asistent

Cu participarea reprezentantului Ministerului Public, procuror Liviu Drăgănescu.

1. Pe rol se află soluționarea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art.13 alin.(2) teza a doua, art.84 alin.(2) și art.486 alin.(3) din Codul de procedură civilă, excepție ridicată de Curtea de Apel Timișoara – Secția contencios administrativ și fiscal, din oficiu, precum și de Unitatea Administrativ-Teritorială Comuna Moșnița Nouă, prin primar, în Dosarul nr.5367/30/2013 al Curții de Apel Timișoara – Secția contencios administrativ și fiscal și care formează Dosarul Curții Constituționale nr.1254D/2014.

2. La apelul nominal se constată lipsa părților. Procedura de citare este legal îndeplinită.

3. Președintele dispune a se face apelul și în Dosarele nr.1255D/2014, nr.1438D/2014, nr.1439D/2014 și nr.206D/2015 având ca obiect excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.13 alin.(2) teza a doua, art.84 alin.(2) și art.486 alin.(3) din Codul de procedură civilă și, respectiv ale art.84 alin.(2) din

Codul de procedură civilă, excepție ridicată de Curtea de Apel Timișoara – Secția contencios administrativ și fiscal, din oficiu, și, respectiv, de Unitatea Administrativ-Teritorială Comuna Moșnița Nouă, prin primar, în Dosarul nr.6964/30/2013, de unitatea administrativ teritorială Comuna Moșnița Nouă în Dosarele nr.5370/30/2013 și nr.5387/30/2013 ale Curții de Apel Timișoara – Secția contencios administrativ și fiscal și, respectiv, de Curtea de Apel Timișoara – Secția contencios administrativ și fiscal, din oficiu, în dosarul acestei instanțe nr.11801/30/2013.

4. La apelul nominal se constată lipsa părților. Procedura de citare este legal îndeplinită.

5. Având în vedere excepțiile de neconstituționalitate ridicate în dosarele sus menționate, Curtea, din oficiu, pune în discuție conexarea Dosarelor nr. 1255D/2014, nr.1438D/2014, nr.1439D/2014 și nr.206D/2015 la Dosarul nr. 1254D/2014.

6. Reprezentantul Ministerului Public este de acord cu măsura conexării.

7. Curtea, în temeiul dispozițiilor art.53 alin.(5) din Legea nr.47/1992, dispune conexarea Dosarelor nr.1255D/2014, nr.1438D/2014, nr.1439D/2014 și nr.206D/2015 la Dosarul nr.1254D/2014, care este primul înregistrat.

8. Cauza fiind în stare de judecată, președintele Curții acordă cuvântul reprezentantului Ministerului Public, care apreciază că dispozițiile legale criticate încalcă prevederile constituționale ale art.21 privind accesul liber la justiție și ale art.24 privind dreptul la apărare, deoarece nu sunt prevăzute suficiente garanții privind exercitarea dreptului la apărare. Arată că obligația reprezentării și asistării prin avocat sau consilier juridic pentru exercitarea căii de atac a recursului echivalează, pe de o parte, cu transformarea conținutului acestui drept fundamental într-o condiție de admisibilitate a exercitării unei căi de atac, iar, pe de altă parte, cu convertirea acestui drept într-o obligație, ceea ce afectează substanța dreptului

la apărare, astfel cum acesta este configurat în Legea fundamentală. În susținerea concluziilor sale invocă Decizia Curții Constituționale nr.462 din 17 septembrie 2014 referitoare la exercitarea căii de atac a recursului de către persoanele fizice. Prin urmare, pune concluzii de admitere a excepției de neconstituționalitate și apreciază că dispozițiile legale criticate sunt neconstituționale numai în măsura în care persoana juridică face dovada lipsei fondurilor bănești necesare angajării unui avocat sau numai în măsura în care unitatea nu are angajat consilier juridic pentru a-i asigura dreptul la apărare și pentru a putea formula calea de atac a recursului.

CURTEA,

având în vedere actele și lucrările dosarelor, constată următoarele:

9. Prin Încheierile din 20 noiembrie 2014, 2 decembrie 2014 și 27 ianuarie 2015, pronunțate în Dosarele nr.5367/30/2013, nr.6964/30/2013, nr.5370/30/2013, nr.5387/30/2013 și nr.11801/30/2013, **Curtea de Apel Timișoara – Secția contencios administrativ și fiscal a sesizat Curtea Constituțională pentru soluționarea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art.13 alin.(2) teza a doua, art.84 alin.(2) și art.486 alin.(3) din Codul de procedură civilă, excepție ridicată de instanța de judecată, din oficiu, și de Unitatea Administrativ-Teritorială Comuna Moșnița Nouă, prin primar, în cauze având ca obiect soluționarea recursurilor declarate împotriva unor sentințe civile pronunțate de Tribunalul Timiș prin care s-a dispus anularea parțială a unei decizii de impunere pentru stabilirea impozitelor și taxelor privind impozitul pe teren intravilan și s-a anulat decizia de soluționare a contestației administrative, respectiv prin care s-a admis în parte acțiunea în sensul obligării la înființarea unui rol fiscal pentru un imobil.**

10. **În motivarea excepției de neconstituționalitate se susține, în esență, că întregul raționament reținut în Decizia Curții Constituționale nr.462 din 17**

septembrie 2014 cu privire la persoanele fizice este aplicabil și în cazul persoanelor juridice, întrucât și în cazul acestora s-ar putea reține că obligația angajării unui avocat în recurs ar putea reprezenta o sarcină disproporționată, de natură a le descuraja să apeleze la serviciul justiției, fiind astfel afectate drepturile și libertățile fundamentale consacrate de art.21 și art.24 din Constituție, care se referă, deopotrivă, la părțile litigante, indiferent dacă acestea sunt persoane fizice sau juridice, dreptul la un apărător ales reglementat ca o garanție a dreptului la apărare neputând fi transformat într-o obligație ori într-o condiție de admisibilitate a exercitării unei căi de atac. Instanța mai susține că în cazul persoanelor juridice nu pot fi identificate nici măcar remediile consacrate de legiuitor în cazul persoanelor fizice prin dispozițiile Ordonanței de urgență a Guvernului nr.51/2008 privind ajutorul public judiciar în materie civilă, rezultând astfel că în cazul persoanelor juridice cheltuielile obligatorii de angajare a unui avocat sau consilier juridic se constituie într-o sarcină disproporționată care poate afecta activitatea acestor entități. Acest raționament își păstrează valabilitatea și în cazul autorităților publice, chiar în măsura în care s-ar considera că acestea sunt întotdeauna solvabile, în condițiile art.44 alin.(1) teza întâi din Constituție.

11. Obligația impusă acestor autorități de a formula cereri și concluzii în recurs doar prin avocat sau consilier juridic este de natură a împiedica exercitarea dreptului de liber acces la justiție ori a dreptului la apărare, căci exclude posibilitatea întocmirii unor astfel de acte de procedură prin alte categorii de personal de specialitate juridică, deși cea mai mare parte a unor astfel de persoane juridice au angajat un astfel de personal, în aplicarea dispozițiilor din anumite legi speciale. Or, prin art.I din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.26/2012 privind unele măsuri de reducere a cheltuielilor publice și întărirea disciplinei financiare și de modificare și completare a unor acte normative, s-a interzis, ca regulă, achiziționarea serviciilor juridice de consultanță, de asistență și/sau de

reprezentare, pentru autoritățile și instituțiile publice ale administrației publice centrale și locale, indiferent de modul de finanțare și subordonare, pentru societățile naționale, companiile naționale și societățile comerciale cu capital integral sau majoritar de stat, precum și pentru regiile autonome care au în structura organizatorică personal propriu de specialitate juridică.

12. Se mai arată că o unitate administrativ-teritorială ori o autoritate publică locală are personal de specialitate juridică angajat potrivit unei legi speciale, fiindu-i interzisă achiziționarea de servicii juridice de consultanță, asistență ori reprezentare, însă nu ar putea exercita calea de atac a recursului ori nu ar putea invoca apărări într-o atare cale de atac prin personalul angajat și nici nu ar avea, decât în cazuri cu totul excepționale, posibilitatea de a beneficia de serviciile unui avocat sau consilier juridic.

13. Se mai susține că, chiar în măsura în care nu s-ar considera neconstituțională obligația de a angaja serviciile unui avocat sau consilier juridic pentru întocmirea actelor de procedură în recurs pentru persoanele juridice în general, dispozițiile art.84 alin.(2), coroborate cu art.13 alin.(2) teza a doua și art.486 alin.(3) din Codul de procedură civilă ar trebui considerate neconstituționale în măsura în care exclud posibilitatea întocmirii actelor procedurale prin alte categorii de personal de specialitate juridică.

14. Totodată se susține că se încalcă și dreptul la apărare, garanție a dreptului la un proces echitabil, din moment ce nu vizează doar apărarea în procesul desfășurat în fața primei instanțe de judecată, ci și dreptul de apărare prin exercitarea căilor legale de atac împotriva unor soluții adoptate de o instanță de judecată care sunt considerate greșite de către una sau alta din părțile din proces. În situația în care partea interesată este împiedicată să exercite calea de atac, aceasta nu își va mai putea valorifica și apăra drepturile în fața instanțelor de recurs.

15. **Curtea de Apel Timișoara – Secția contencios administrativ și fiscal**, în Dosarele Curții Constituționale nr.1438D/2014 și nr.1439D/2014, apreciază că excepția de neconstituționalitate este întemeiată.

16. Potrivit prevederilor art.30 alin.(1) din Legea nr.47/1992, încheierile de sesizare au fost comunicate președinților celor două Camere ale Parlamentului, Guvernului și Avocatului Poporului, pentru a-și exprima punctele de vedere asupra excepției de neconstituționalitate ridicate.

17. **Președinții celor două Camere ale Parlamentului, Guvernul și Avocatul Poporului** nu au comunicat punctele lor de vedere asupra excepției de neconstituționalitate.

CURTEA,

examinând încheierile de sesizare, rapoartele întocmite de judecătorul-raportor, concluziile procurorului, dispozițiile legale criticate, raportate la prevederile Constituției, precum și Legea nr.47/1992, reține următoarele:

18. Curtea Constituțională a fost legal sesizată și este competentă, potrivit dispozițiilor art.146 lit.d) din Constituție, precum și ale art.1 alin.(2), ale art.2, 3, 10 și 29 din Legea nr.47/1992, să soluționeze excepția de neconstituționalitate.

19. Obiectul excepției de neconstituționalitate, astfel cum rezultă din încheierile de sesizare a Curții Constituționale, îl constituie dispozițiile art.13 alin(2) teza a doua, art.84 alin.(2) și art.486 alin.(3) din Codul de procedură civilă. Având în vedere că în prezenta cauză dispozițiile art.486 alin.(3) din Codul de procedură civilă sunt criticate în privința obligativității menționii din cererea de recurs a semnăturii consilierului juridic sau a avocatului, în cazul persoanelor juridice, iar dispozițiile art.13 alin.(2) teza a doua din Codul de procedură civilă au fost constatate ca fiind neconstituționale prin Decizia nr.462 din 17 septembrie 2014 doar în partea referitoare la obligativitatea formulării și susținerii cererii și

concluziilor în recurs prin avocat, în cazul părților persoane fizice, Curtea reține ca obiect al excepției de neconstituționalitate dispozițiile art.13 alin.(2) teza a doua, art.84 alin.(2) și art.486 alin.(3) din Codul de procedură civilă, cu referire la mențiunile care decurg din obligativitatea formulării și susținerii cererii de recurs de către persoanele juridice prin avocat sau consilier juridic. Textele legale criticate au următorul cuprins:

- Art.13 alin.(2) teza a doua: *„Părțile au dreptul, în tot cursul procesului, de a fi reprezentate sau, după caz, asistate în condițiile legii. În recurs, cererile și concluziile părților nu pot fi formulate și susținute decât prin avocat sau, după caz, consilier juridic, cu excepția situației în care partea sau mandatarul acesteia, soț ori rudă până la gradul al doilea inclusiv, este licențiată în drept”*;

- Art.84 alin.(2): *„La redactarea cererii și a ~~motivelor~~ de recurs, precum și în exercitarea și susținerea recursului, persoanele juridice vor fi asistate și, după caz, reprezentate, sub sancțiunea nulității, numai de către un avocat sau consilier juridic, în condițiile legii.”*;

- Art.486 alin.(3): *„Mențiunile prevăzute la alin. (1) lit. a) și c)-e), precum și cerințele menționate la alin. (2) sunt prevăzute sub sancțiunea nulității. Dispozițiile art. 82 alin. (1), art. 83 alin. (3) și ale art. 87 alin. (2) rămân aplicabile”*.

20. În opinia autorului excepției de neconstituționalitate, dispozițiile legale criticate încalcă prevederile constituționale ale art.21 privind accesul liber la justiție și ale art.24 privind dreptul la apărare.

21. Examinând excepția de neconstituționalitate, Curtea constată că, în privința cadrului legislativ al instituției reprezentării convenționale a părților în judecată, Codul de procedură civilă prevede, ca normă de principiu, la art.13 – *Dreptul la apărare* din capitolul II – *Principiile fundamentale ale procesului civil* al titlului preliminar – *Domeniul de reglementare al Codului de procedură civilă și*

principiile fundamentale ale procesului civil reprezentarea convențională obligatorie în recurs atât a persoanelor fizice, prin avocat, cât și a persoanelor juridice, prin consilier juridic sau prin avocat. În secțiunea a 4-a – *Reprezentarea părților în judecată* din capitolul II – *Părțile* al titlului II – *Participanții la procesul civil* al cărții I – *Dispoziții generale*, Codul de procedură civilă împarte formele de reprezentare în legală, convențională sau judiciară, iar, în ceea ce privește reprezentarea convențională, Codul reglementează în mod distinct pentru persoanele fizice și pentru persoanele juridice. Astfel, art.83 – *Reprezentarea convențională a persoanelor fizice*, la alin.(3), se referă numai la reprezentarea convențională obligatorie, în etapa procesuală a recursului, prin avocat a persoanelor fizice. Textul similar aplicabil persoanelor juridice îl constituie dispozițiile art.84 alin.(2) din Cod, articol cu denumirea marginală *Reprezentarea convențională a persoanelor juridice*. Art.486 alin.(3) din Codul de procedură civilă reglementează nulitatea recursului în cazul neîndeplinirii mențiunilor care decurg din obligativitatea formulării și susținerii cererii de recurs, pentru persoanele fizice, și prin consilier juridic sau avocat pentru persoanele juridice.

22. Prin Decizia nr. 462 din 17 septembrie 2014, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.775 din 24 octombrie 2014, Curtea a admis excepția de neconstituționalitate și a constatat că dispozițiile din Codul de procedură civilă cuprinse în art.13 alin.(2) teza a doua, art.83 alin.(3), precum și în art.486 alin.(3) cu referire la mențiunile care decurg din obligativitatea formulării și susținerii cererii de recurs prin avocat sunt neconstituționale, contravenind art.21 și art.24 din Legea fundamentală. În acest sens, Curtea a reținut, în esență, că accesul la justiție nu este un drept absolut, putând fi limitat prin anumite condiții de formă și de fond impuse de legiuitor, prin raportare la dispozițiile art. 21 din Constituție. Aceste condiționări nu pot fi acceptate dacă afectează dreptul fundamental în chiar substanța sa. Prin urmare, limitările aduse dreptului

fundamental sunt admisibile doar în măsura în care vizează un scop legitim și există un raport de proporționalitate între mijloacele folosite de legiuitor și scopul urmărit de acesta (paragraful 25). Prin instituirea obligativității reprezentării și asistării părților prin avocat ca o condiție de admisibilitate a exercitării căii de atac a recursului, legiuitorul a reglementat o limită a accesului liber la justiție, aspect care se constituie într-o veritabilă intervenție a statului în configurarea și structurarea acestui drept fundamental. De asemenea, Curtea a constatat că, de principiu, o asemenea intervenție a statului este permisă tocmai datorită naturii dreptului prevăzut la art. 21 din Constituție, drept care presupune, în mod intrinsec, o reglementare statală (paragraful 28). Întrucât exercitarea căilor de atac reprezintă o fațetă a accesului liber la justiție și fiind vorba de o intervenție etatică, Curtea Constituțională a analizat, prin prisma unui test de proporționalitate dezvoltat în jurisprudența sa, dacă limitele impuse prin intervenția legiuitorului acestui drept - respectiv reglementarea obligativității reprezentării și asistării prin avocat în etapa procesuală a recursului - reprezintă o limitare rezonabilă care să nu fie disproporționată cu obiectivul urmărit și care să nu transforme dreptul într-unul iluzoriu/teoretic. În urma efectuării testului de proporționalitate Curtea a ajuns la concluzia că măsura reprezentării și asistării prin avocat în etapa procesuală a recursului nu este proporțională cu scopul urmărit de legiuitor, avantajul public fiind nesemnificativ în raport cu gradul de afectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale individului, respectiv cele consacrate de art. 21 și art. 24 din Constituție (paragraful 50). Curtea a mai reținut că dispozițiile legale criticate au afectat și dreptul la apărare din perspectiva intimatului ca o consecință a exercitării dreptului de acces liber la justiție realizat de recurent, însă dispozițiile legale criticate încalcă art. 24 din Constituție, garanție a dreptului la un proces echitabil și din perspectiva recurentului din moment ce această dispoziție constituțională nu vizează doar apărarea în procesul desfășurat în fața primei instanțe de judecată, ci

și dreptul de apărare prin exercitarea căilor legale de atac împotriva unor constatări de fapt sau de drept ori unor soluții adoptate de o instanță de judecată care sunt considerate greșite de către una sau alta din părțile din proces. În situația în care partea interesată este împiedicată să exercite calea de atac, aceasta nu-și va putea valorifica și apăra drepturile în fața instanței de recurs (paragraful 51). În concluzie, Curtea a reținut că obligația reprezentării și asistării prin avocat pentru exercitarea recursului echivalează, pe de o parte, cu transformarea conținutului acestui drept fundamental într-o condiție de admisibilitate a exercitării unei căi de atac, iar, pe de altă parte, cu convertirea acestui drept într-o obligație, ceea ce afectează substanța dreptului la apărare astfel cum este configurat în Constituție. Or, legiuitorul nu poate da dreptului la apărare garantat de Constituție valențe care, practic, contravin caracterului său de garanție a dreptului la un proces echitabil (paragraful 52). Soluția legislativă criticată creează premisele transformării liberului acces la justiție și a dreptului la apărare în drepturi iluzorii, fapt care nu este de natură să conducă la consolidarea continuă, firească, a statului de drept, ceea ce atrage neconstituționalitatea acesteia (paragraful 54).

23. În prezenta cauză, Curtea constată că dispozițiile legale din Codul de procedură civilă sunt criticate prin prisma încălcării art.21 privind accesul liber la justiție și art.24 privind dreptul la apărare din Constituție, în privința persoanelor juridice.

24. Curtea observă că sunt persoane juridice entitățile prevăzute de lege și orice alte organizații (instituții) legal înființate. Persoanele juridice sunt de drept public sau de drept privat. Persoanele juridice de drept privat se pot constitui, în mod liber, în una din formele prevăzute de lege, iar persoanele juridice de drept public se înființează prin lege sau, prin excepție, prin acte ale autorităților administrației publice centrale sau locale sau prin alte moduri prevăzute de lege (art.188 și urm. din Codul civil). În privința persoanelor juridice dispozițiile art.

209 din Codul civil prevăd că acestea își exercită drepturile și își îndeplinesc obligațiile prin organele lor de administrare, de la data constituirii. Organele de administrare a persoanei juridice pot fi atât persoane fizice, cât și persoane juridice, care, prin lege, actul de constituire sau statut, sunt desemnate să acționeze, în raporturile cu terții, individual sau colectiv, în numele și pe seama persoanei juridice (a se vedea în acest sens și Decizia nr.633 din 11 noiembrie 2014, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.16 din 9 ianuarie 2015, paragraful 20).

25. Așadar, Curtea reține că, potrivit art.21 alin.(1)-(3) din Legea administrației publice locale nr.215/2001, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.123 din 20 februarie 2007, cu modificările și completările ulterioare unitățile administrativ-teritoriale sunt persoane juridice de drept public, cu capacitate juridică deplină și patrimoniu propriu. În justiție, unitățile administrativ-teritoriale sunt reprezentate, după caz, de primar sau de președintele consiliului județean. Pentru apărarea intereselor unităților administrativ-teritoriale, primarul, respectiv președintele consiliului județean, stă în judecată ca reprezentant legal, și nu în nume personal. Însă, și în cazul reprezentării legale, în recurs este obligatorie asistarea și reprezentarea de către avocat sau consilier juridic, în cazul persoanelor juridice. Astfel, potrivit art.80 alin.(5) din Codul de procedură civilă, *„Când dreptul de reprezentare izvorăște din lege sau dintr-o hotărâre judecătorească, asistarea reprezentantului de către avocat nu este obligatorie. Dispozițiile art.83 alin.(3) și art.84 alin.(2) sunt aplicabile.”*

26. Cu privire la aplicabilitatea drepturilor și libertăților fundamentale persoanelor juridice, Curtea observă că, deși art.21 privind accesul liber la justiție este cuprins în capitolul I – *Dispoziții comune*, iar art.24 din Legea fundamentală, privind dreptul la apărare, este cuprins în capitolul II – *Drepturile și libertățile fundamentale* din titlul II – *Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale* din

Constituție, este evident că garantarea accesului liber la justiție și a dreptului la apărare trebuie să fie acordată și persoanelor juridice, nu numai persoanelor fizice.

27. În acest sens, referitor la aplicarea drepturilor și libertăților fundamentale persoanelor juridice, Curtea a reținut, în jurisprudența sa, că acestea se aplică și persoanelor juridice, în măsura în care prin intermediul acestora cetățenii își exercită un drept constituțional (a se vedea în acest sens Decizia nr.35 din 2 aprilie 1996, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.75 din 11 aprilie 1996). Pentru a întregi jurisprudența sa cu privire la acest aspect, Curtea reține, cu titlu de exemplu, că prin mai multe decizii (Decizia nr.40 din 29 ianuarie 2004, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.229 din 16 martie 2004, Decizia nr.1360 din 27 octombrie 2009, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.874 din 15 decembrie 2000, Decizia nr.5 din 4 februarie 1999, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.95 din 5 martie 1999 sau Decizia nr.498 din 10 mai 2012, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.428 din 28 iunie 2012) a statuat că exigențele unor drepturi sau libertăți fundamentale, spre exemplu accesul liber la justiție, libertatea individuală, dreptul de proprietate privată or libertatea economică se aplică și în privința persoanelor juridice. În consecință, exigențele și garanțiile rezultate din drepturile și libertățile fundamentale reglementate prin Constituție sunt aplicabile și în privința persoanelor juridice, în măsura în care conținutul lor normativ este compatibil cu natura, specificul și particularitățile care caracterizează regimul juridic al persoanei juridice.

28. Astfel, Curtea reține că, în cauza de față, atât exigențele rezultate din art.21 privind accesul liber la justiție, cât și din art.24 privind dreptul la apărare, ca și garanție a procesului echitabil, prevăzut de art.21 alin.(3) din Constituție sunt aplicabile și în privința persoanelor juridice. În acest sens este și art.6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale care

consacră protecția dreptului la un proces echitabil, care astfel cum a fost reglementat de Convenție și interpretat în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, se aplică și în privința persoanelor juridice. De altfel, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului este constantă în aplicarea garanțiilor dreptului la un proces echitabil atât individului, cât și subiectelor colective de drept. În acest sens este, spre exemplu, Hotărârea din 8 ianuarie 2013 pronunțată în Cauza *S.C. „Raisa M. Shipping” - S.R.L. împotriva României*, prin care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că instanțele naționale au dat dovadă de un formalism incompatibil cu litera și spiritul art. 6 paragraful 1 din Convenție și au adus atingere nejustificată dreptului societății reclamante de acces la o instanță (paragraful 35).

29. Pornind de la această premisă, a necesității recunoașterii garanțiilor dreptului la un proces echitabil și persoanelor juridice, și aplicând *mutatis mutandis* raționamentul cuprins în considerentele Deciziei nr.462 din 17 septembrie 2014, raționament referitor la obligativitatea reprezentării prin avocat a persoanelor fizice în recurs, Curtea constată că obligația reprezentării și asistării prin consilier juridic sau avocat pentru exercitarea recursului echivalează cu o condiție de admisibilitate a exercitării unei căi de atac; pe de altă parte, dreptul de a avea un reprezentant convențional este transformat într-o obligație, în cazul recursului. Și în cazul persoanelor juridice (indiferent că sunt de drept public sau de drept privat), textul de lege criticat restrânge liberul acces la justiție și dreptul la apărare, ceea ce impune analizarea, prin prisma unui test de proporționalitate, dacă limitele aduse prin intervenția legiuitorului - respectiv reglementarea obligativității reprezentării și asistării persoanelor juridice prin consilier juridic sau prin avocat în etapa procesuală a recursului - reprezintă o limitare rezonabilă care să nu fie disproporționată față de obiectivul urmărit și care să nu transforme dreptul într-unul iluzoriu/teoretic. Conform testului de proporționalitate, măsură luată trebuie

să fie **adecvată** - capabilă în mod obiectiv să ducă la îndeplinirea scopului, **necesară** - indispensabilă pentru îndeplinirea scopului și **proporțională** - justul echilibru între interesele concrete pentru a fi corespunzătoare scopului urmărit. În acest sens, scopul urmărit de legiuitor prin instituirea obligației persoanelor juridice de a fi reprezentate de consilier juridic sau de avocat la redactarea cererii și a motivelor de recurs, precum și în exercitarea și susținerea acestuia, este unul legitim, fiind reprezentat de impunerea unei rigori și discipline procesuale, asigurarea unei reprezentări juridice adecvate a părților și asigurarea funcționării corespunzătoare a instanțelor de recurs care examinează numai chestiuni de legalitate, respectiv conformitatea hotărârii pronunțate cu legea, ceea ce corespunde noii viziuni asupra recursului reglementat ca o cale extraordinară de atac, potrivit căreia condițiile de exercitare sunt stricte, iar motivele de recurs sunt limitativ circumscrise respectării legalității. De asemenea, instituirea obligativității reprezentării părților – persoane juridice prin consilier juridic sau avocat în calea de atac a recursului, respectiv obligația redactării cererii de recurs, precum și a exercitării și susținerii recursului numai prin consilier juridic sau avocat, constituie o măsură adecvată pentru impunerea unei rigori și discipline procesuale și, prin prisma finalității sale, este necesară pentru atingerea scopului urmărit.

30. Referitor la existența justului echilibru între măsura care a determinat limitarea dreptului de acces liber la justiție și scopul legitim urmărit, Curtea constată că nu există un raport rezonabil de proporționalitate între cerințele de interes general referitoare la buna administrare a justiției și protecția dreptului la apărare și a accesului liber la justiție. Astfel, prin condiționările impuse realizării interesului general menționat este afectat în mod iremediabil interesul persoanei care dorește să recurgă la concursul justiției în vederea realizării drepturilor și intereselor sale legitime. Condiționarea exercitării căii de atac de angajarea sau numirea unui consilier juridic sau de încheierea, în mod obligatoriu, a unui contract

de asistență judiciară, drept condiție de admisibilitate a recursului, impune în sarcina persoanei juridice atât condiții excesive pentru exercitarea căii de atac a recursului, cât și costuri suplimentare pentru plata serviciului justiției.

31. Dispozițiile legale criticate încalcă art. 24 din Constituție, garanție a dreptului la un proces echitabil, atât din perspectiva intimatului, cât și a recurentului din moment ce această dispoziție constituțională nu vizează doar apărarea în procesul desfășurat în fața primei instanțe de judecată, ci și dreptul de apărare prin exercitarea căilor legale de atac împotriva unor constatări de fapt sau de drept ori unor soluții adoptate de o instanță de judecată care sunt considerate greșite de către una sau alta din părțile din proces. În situația în care partea interesată este împiedicată să exercite calea de atac, aceasta nu-și va putea valorifica și apăra drepturile în fața instanței de recurs.

32. În concluzie, dispozițiile de lege criticate contravin art.21 privind accesul liber la justiție și art.24 privind dreptul la apărare, deoarece măsura care a determinat limitarea dreptului de acces liber la justiție (și anume instituirea obligativității reprezentării convenționale în recurs) este excesivă față de scopul legitim urmărit, conducând la imposibilitatea exercitării căii de atac a recursului, prevăzute de lege. În același sens s-a pronunțat și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care, în interpretarea art.6 paragraful 1 din Convenție, prin Hotărârea din 10 iulie 2001, pronunțată în Cauza *Tricard împotriva Franței*, a statuat că reglementările privind formalitățile pentru declararea unei căi de atac vizează asigurarea unei bune administrări a justiției și respectarea principiului securității juridice. Însă regulile respective nu trebuie să împiedice justițiabilul să utilizeze o cale de atac disponibilă (paragraful 29).

33. În sensul celor arătate anterior, Curtea observă că, dacă persoanele fizice pot beneficia de ajutorul public judiciar conform Ordonanței de urgență a Guvernului nr.51/2008 privind ajutorul public judiciar în materie civilă, publicată

în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 327 din 25 aprilie 2008, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 193/2008, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 723 din 24 octombrie 2008, cu modificările și completările ulterioare, dar care nu poate fi considerat un remediu judiciar capabil să asigure accesul tuturor cetățenilor la calea de atac a recursului (a se vedea în acest sens paragrafele 40 – 42 din Decizia Curții Constituționale nr.462 din 17 septembrie 2014), persoanele juridice pot beneficia, în anumite condiții stricte, doar de facilități sub formă de reduceri, eşalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru, potrivit art.42 alin.(2) – (4) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.80/2013 privind taxele judiciare de timbru, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.392 din 29 iunie 2013.

34. Pe lângă cheltuielile ocazionate de plata taxei judiciare de timbru, persoanele juridice, părți în cadrul unui litigiu, suportă și cheltuielile ocazionate de contractarea unor servicii juridice de consultanță, asistență și reprezentare pentru a putea promova calea extraordinară de atac a recursului, în condițiile stabilite de dispozițiile legale criticate din Codul de procedură civilă. Or, în situația unor persoane juridice de drept public ori privat, aflate într-o situație economică precară, sau care nu pot efectua plăți având conturile bancare blocate, și care nu au angajat un consilier juridic, Curtea reține că condiționarea exercitării căii de atac de angajarea sau numirea unui consilier juridic sau de încheierea, în mod obligatoriu, a unui contract de asistență judiciară impune în sarcina persoanei juridice condiții excesive pentru exercitarea căii de atac a recursului, cât și costuri suplimentare pentru plata serviciului justiției, astfel încât pentru aceștia se creează un cadru juridic de natură a descuraja apelarea la serviciul justiției.

35. Nu în ultimul rând, trebuie reiterat impedimentul legal, respectiv Ordonanța de urgență a Guvernului nr.26/2012 privind unele măsuri de reducere a cheltuielilor publice și întărirea disciplinei financiare și de modificare și

completare a unor acte normative, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.393 din 12 iunie 2012, care prin art.I, referitor la asigurarea serviciilor juridice de consultanță, de asistență și/sau de reprezentare pentru autoritățile și instituțiile publice ale administrației publice centrale și locale, indiferent de modul de finanțare și subordonare, societățile naționale, companiile naționale și societățile comerciale cu capital integral sau majoritar de stat, precum și regiile autonome, care au în structura organizatorică personal propriu de specialitate juridică, s-a instituit regula potrivit căreia aceste servicii se asigură, în primul rând, de către personalul propriu, respectiv de către personalul de specialitate juridică angajat în aceste entități. Numai în situații temeinic justificate, în care activitățile juridice de consultanță, de asistență și/sau de reprezentare, necesare entităților mai sus menționate, nu se pot asigura de către personalul de specialitate juridică angajat în aceste entități, pot fi achiziționate servicii de această natură, în condițiile legii. În acest sens, Curtea reține că devin aplicabile dispozițiile Ordonanței de urgență a Guvernului nr.34/2006 privind atribuirea contractelor de achiziție publică, a contractelor de concesiune de lucrări publice și a contractelor de concesiune de servicii, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.418 din 15 mai 2006, cu modificările și completările ulterioare. Indiferent de procedura de atribuire a contractului de achiziție publică la care se apelează, potrivit Ordonanței de urgență a Guvernului nr.34/2006, trebuie avut în vedere faptul că exercitarea căii de atac și redactarea corectă a motivelor de recurs riguros fundamentate trebuie realizate în termenul legal, existând riscul depășirii acestui termen până la finalizarea și concretizarea procedurii de achiziție.

36. De asemenea, Curtea observă că, prin constatarea ca neconstituțional a art.84 alin.(2) din Codul de procedură civilă, normele de trimitere la acesta rămân fără obiect (a se vedea, în acest sens, Decizia nr.82 din 20 septembrie 1995, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.58 din 19 martie 1996).

37. Pentru considerentele expuse mai sus, în temeiul art.146 lit.d) și al art.147 alin.(4) din Constituție, al art.1-3, al art.11 alin.(1) lit.A. d) și al art.29 din Legea nr.47/1992, cu unanimitate de voturi,

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

În numele legii

Decide:

Admite excepția de neconstituționalitate ridicată de Curtea de Apel Timișoara – Secția contencios administrativ și fiscal, din oficiu, și, respectiv, de Unitatea Administrativ-Teritorială Comuna Moșnița Nouă, prin primar, în Dosarele nr.5367/30/2013 și nr.6964/30/2013, de Unitatea Administrativ-Teritorială Comuna Moșnița Nouă în Dosarele nr.5370/30/2013 și nr.5387/30/2013 ale Curții de Apel Timișoara – Secția contencios administrativ și fiscal și, respectiv, de Curtea de Apel Timișoara – Secția contencios administrativ și fiscal, din oficiu, în dosarul acestei instanțe nr.11801/30/2013, și constată că dispozițiile art.13 alin.(2) teza a doua, ale art.84 alin.(2), precum și ale art.486 alin.(3) din Codul de procedură civilă, cu referire la mențiunile care decurg din obligativitatea formulării și susținerii cererii de recurs de către persoanele juridice prin avocat sau consilier juridic, sunt neconstituționale.

Definitivă și general obligatorie.

Decizia se comunică celor două Camere ale Parlamentului, Cuvernului și Curții de Apel Timișoara – Secția contencios administrativ și fiscal și se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Pronunțată în ședința din 23 iunie 2015.